
Rozhovor s prorektorem pro vědu a výzkum prof. MUDr. Pavlem Klenerem, DrSc.

Rozhovor s prorektorem pro vědu a výzkum prof. MUDr. Pavlem Klenerem, DrSc.

Univerzita Karlova v Praze by se, pane prorektore Klener, měla proměnit v tzv. „research university“. Jaké kroky univerzita v nejbližší době podnikne, aby se toto přání vyplnilo?

Univerzita již kroky činí. Především zkvalitňuje výzkum a v současné době začíná s evaluací jednotlivých fakult, zaměřuje se na „inventuru“ vědecké činnosti. Samozřejmě se velmi obtížně srovnává vědecká činnost na fakultách přírodovědných, lékařských a humanitních, nicméně lze najít některá společná kritéria. Jedním z kritérií je například publikační činnost. Ukazatelem kvality publikací je ohlas na publikované práce, zejména ohlas zahraniční, ten se v exaktních oborech dá poměrně snadno objektivizovat tzv. citačním indexem, který samozřejmě není jediným kritériem, ale je to kritérium velmi důležité, protože citovány jsou především práce, které jsou považovány za přínosné. Toto kritérium není však použitelné např. u právnické nebo filozofické fakulty, ale tam zase bude záležet na evaluační komisi. Na těchto fakultách může být jistým ekvivalentem citačního ohlasu kvalitativní zhodnocení přínosu jednotlivých publikací, jak se zohledňuje i při jmenovacím řízení. Univerzita má ovšem i některé směry umělecké (např. na pedagogické fakultě) a tam by asi bylo obtížné tímto způsobem hodnotit. Právě variabilita oborů pěstovaných na univerzitě vede k tomu, že jednotné kritérium pro posuzování práce není možné. V úvahu se může třeba brát mezinárodní spolupráce, zapojení do některých mezinárodních studií, výměna expertů, velice důležitou složkou hodnocení může být i počet studentů doktorandského studia, protože budoucnost vědy na univerzitě, ale i v České republice závisí na nové generaci a nová generace vědců vyrůstá právě ze studentů postgraduálního studia. Hodnotit se musí ovšem nejen počet postgraduálních studentů, ale zejména počet úspěšně dokončených a obhájených Ph.D. studií.

Kvalita vědecké práce se může zlepšit také tím, že se budou integrovat některé projekty vědecké práce na celé univerzitě a k tomu může přispět nové kolo výzkumných záměrů, které je vyhlášeno na rok 2005-2009. Snahou vedení univerzity je, aby se podával omezenější počet výzkumných návrhů, než tomu bylo v minulém kole, kdy univerzita měla 74 výzkumných záměrů. V současné době je jich ohlášeno padesát. Příbuzné problematiky dosud řešené na jednotlivých fakultách se budou integrovat do jednoho výzkumného záměru, což může zefektivnit vědeckou práci. Výzkum bude i ekonomičtější, protože se nemusí duplicitně nakupovat přístroje, které je třeba pro řešení úkolů. Odevzdání projektů na výzkumné záměry je ustanoveno na 1. března 2004, takže v současné době probíhají mezifakultní jednání o integraci vědecké a výzkumné činnosti. Netrpělivě také čekáme na podrobnější informace, které MŠMT slíbilo, že uvede na svých webových stránkách v nejbližších dnech.

Třetí okruh, který bych rád zmínil, jsou výzkumná centra, která budou také vyhlášena na stejnou periodu jako výzkumné záměry, tedy na období 2005-2009. Klíčová role univerzity ve výzkumných centrech je dána už tím, že ze zákona musí být v přihlášce jedním subjektem vysoká škola. Já osobně bych dával přednost, aby výzkumným centřům, která už v současné době pátým rokem existují, bylo umožněno pokračovat v činnosti za předpokladu, že jejich činnost bude ministerskou evaluační komisí kladně ohodnocena. Do jejich zřízení se investovalo nemálo finančních prostředků, vznikly spolupracující kolektivy, vychovala se celá řada studentů doktorandského studia. Kdyby mělo financování center ustát koncem roku 2004, tak bych to považoval za nerozumné a za ekonomickou ztrátu. Nikde není řečeno, že se stávající výzkumná centra nemohou ucházet o pokračování nebo si podat novou přihlášku. Samozřejmě bude záležet na hodnotící komisi Ministerstva školství a tělovýchovy, zda přijme projekt na výzkumné centrum do dalšího kola.

Jak by podle vašeho názoru měly jednotlivé fakulty motivovat postgraduální studenty, aby zůstávali u svých oborů a případně neodcházeli do zahraničí? Myslíte si, že po vstupu České republiky do EU dojde v tomto směru ke změně? Nakolik se daří zapojovat talentované studenty do výzkumu?

Součástí postgraduálního studia by měl být zahraniční pobyt, protože zahraniční zkušenost je ohromně přínosná a pro budoucnost vědy by bylo užitečné, aby takovou zkušenost všichni postgraduální studenti získali. Nejde jen o získání zkušeností, jde o mnohem více, protože stráví-li student rok na zahraničním pracovišti, naváže nové kontakty a to je zárodek budoucí mezinárodní spolupráce. Považují zahraniční stáže studentů za naprosto žádoucí. Musíme ovšem vytvořit vhodné podmínky. V mnoha případech již jsou nebo se vylepšily natolik, že pracovní prostředí, které se doktorandům nabízí je srovnatelné se zahraničním pracovištěm. Jiná věc, která studenty demotivuje, je jejich oceňování. Stipendia postgraduálních studentů jsou poměrně nízká a je nutno říci, že to jsou mladí lidé, kteří

zakládají rodinu, kteří musí po dosažení dvaceti šesti let platit zdravotní a sociální pojištění, nemají slevu na veřejnou dopravu a pokud nejsou z Prahy a studují, musí si platit ubytování. Někteří zakládají rodiny a stipendium řádově 5 – 8 tisíc je vlastně pod úroveň minimální mzdy. Mohou sice být odměňováni z grantu nebo výzkumného záměru, ale míra oceňování je taková, že někteří dávají čistě z ekonomických důvodů přednost tomu, že zůstávají nebo si prodlužují zahraniční pobyty. Myslím si, že tady by byly možné určité změny, aby míra oceňování byla únosná a srovnatelná s jejich bývalými spolužáky.

Jedním z kladných rysů při hodnocení výzkumných center typu A, na kterém jsem se podílel, byl počet postgraduálních studentů, kteří byli skutečně zapojeni do výzkumu a dokonce participovali na publikacích. Obecně také platí, že ve výzkumných centrech v převážné většině studenti studium Ph.D. dokončili, bohužel na řadě fakult, které udávaly poměrně vysoké počty postgraduálních studentů se stejným výsledkem pochlubit nemohli. Zejména na lékařských fakultách se někdy stávalo, že postgraduální studium bylo takovou přestupní stanicí k tomu, aby se student uchytil na klinickém pracovišti a postgraduální studium pak nedokončil. Může to částečně být způsobeno problémem, o kterém jsem již hovořil, protože na klinickém pracovišti je jeho ekonomické zajištění daleko lepší. Myslím si, že není šťastné, že se studentům povoluje dvojúvazek, protože postgraduální studium by mělo zaměstnat studenta celé.

Myslíte si, že univerzita dovede účelně využívat zdroje financování – jako jsou různé grantové agentury, zahraniční zdroje a spolupráce se sponzory?

Zdroje financování pro výzkum univerzita podle mého názoru využívá racionálně. Grantová agentura Univerzity Karlovy (GAUK) pracovala velmi dobře a oborové rady se staraly a ručily za to, že finanční garance byly poskytnuty kvalitním projektům. Na oponenturách se navíc podíleli mimouniverzitní pracovníci a odborníci, takže tu byla zaručena značná míra objektivity při hodnocení grantových projektů. Výsledky studií a podpořených grantů GAUK byly každoročně publikovány a dokládaly, že prostředky byly v převážné většině racionálně využity.

Pokud jde o zahraniční zdroje, tak i tam se domnívám, že se univerzita snaží dělat maximum. Některé zahraniční kontakty byly iniciovány jednotlivými fakultami, což vyplývá z odborných kontaktů jednotlivých pracovních skupin, ale i z osobních kontaktů. Odborná spolupráce vede k získání zahraničních zdrojů, ale kromě toho jsou i jiné zdroje, jako programy Evropské unie. V současné době se aplikuje druhé kolo 6. rámcového programu, univerzita je zapojena i do projektů jako je např. BARRANDE.

Poněkud méně uspokojivá je spolupráce se sponzory, protože sponzory na vědu a vědeckou práci je velmi obtížné získat. Jedním z důvodů je i nedostatečná propagace vědy, takže sponzoři neví, co a proč by měli sponzorovat. Z části to není ani vina univerzity, ale médií, které propagaci vědy věnují minimum. Sponzoři nejsou motivováni a to je škoda, protože financování vědy by mělo být vícezdrojové. Právě od sponzorů by měl být přísun prostředků poměrně značný. Před několika lety byla vydána brožurka „Co nabízí univerzita praxi“ a byla snaha vyzvat velké průmyslové podniky ke spolupráci a určité podpoře, nicméně se tato snaha setkala s poměrně malou odezvou. Samozřejmě by univerzitě pomohla i změna legislativy, například daňové úlevy sponzorům při podporování vědy.

Mohl byste nám, jako prorektor-editor prozradit nové trendy edičního plánu univerzitního nakladatelství Karolinum?

Činnost nakladatelství Karolinum se rok od roku zlepšuje a to nejen kvalitou publikací. Éra obyčejných skript je už pryč, většinou se vydávají učební texty formou knih s dokumentací, ale učební texty nejsou jedinou produkcí nakladatelství Karolinum. Nakladatelství vydává i beletrii – např. nedávno byl v Karolinu představen anglický překlad Jirotkova Saturnina, což je vlastně první snaha proniknout do zahraničí. Je totiž obtížné pronikat na zahraniční trhy vědeckou literaturou nebo učebními texty, takže první taková vlašťovka je humoristický román, který může čtenáře zaujmout. Třetí oblastí, které se nakladatelství věnuje jsou umělecké publikace (Sochařství české secese, monografie o Janu Blažejí Santitni-Aichelovi, Encyklopedie starého Egypta nebo Zlaté časy české reklamy, čtyřdílné Dějiny Univerzity Karlovy). Tato díla jsem jmenoval záměrně, protože byla oceněna jako nejlepší publikace roku Ministerstvem kultury. Myslím si, že jen málo nakladatelství se může pochlubit tím, že čtyři roky po sobě byla ohodnocena jejich publikace touto významnou cenou. Rovněž počet publikací je úctyhodný – téměř na každý den připadá vydání jedné publikace. Velmi pozitivní je také ekonomická situace nakladatelství. Poté, co se rozšířila prodejna v Celetné ulici, začaly stoupat i zisky. Mohu prozradit zcela aktuální informaci, že v říjnu utržilo nakladatelství ve své prodejně kolem třech milionů a z toho asi milion korun bylo jenom za produkci nakladatelství Karolinum. To jsou tržby v minulosti zcela nebývalé a svědčí o kvalitě nakladatelství. Hodnotím činnost nakladatelství velmi kladně, ale bude nutné ještě omezit vydávání duplicitních titulů, čímž nechci říci, že bych chtěl zcela eliminovat konkurenci. Problémy se kterými se nakladatelství potýká způsobují především pozdě dodávané rukopisy a nedodržování autorských smluv. Každý rukopis se předkládá dvěma recenzentům, pokud posudek není příznivý, žádá nakladatelství ještě třetí posudek, takže by z produkce Karolina neměly vycházet texty, které by dělaly ostudu nebo by nebyly odborně na patřičné úrovni. Potom je tu ještě jeden problém, který není úplně vyřešen na univerzitě jsou obory, kde se studenti učí z textů starších třeba deseti let. Není jich mnoho, ale jsou a ty by měly urychleně připravit do tisku modernizovaný nebo inovovaný učební text. Ovšem takových případů je čím dál tím méně a naopak si student někde může vybírat z nabídky třeba pěti učebnic z jednoho oboru.

V poslední době jste získal několik významných ocenění. Můžete našim čtenářům prozradit, kterého úspěchu si ve svém životě vážíte nejvíce?

Váším si každého ocenění, ale za nejvýznamnější považuji vyznamenání za zásluhy o stát v oblasti vědy, které jsem dostal od prezidenta republiky u příležitosti 85.výročí založení ČSR. Množství velmi srdečných gratulací, které jsem následně obdržel svědčí o tom, že vnímání hodnoty tohoto ocenění není jen mým subjektivním pocitem. Mimořádnou radost jsem měl z blahopřání, ve kterých pisatelé v různých obměnách psali, že je sice neznám, ale oni znají mne a mou práci, které si váží a mají z mého ocenění radost.

Děkujeme za rozhovor I-Forum